

Publicarea acestui volum a beneficiat de sprijinul financiar
al Muzeului Ororilor Comunismului din România
și al Consiliului European pentru Cercetare
prin proiectul Hidden Galleries (nr. 677355)

European Research Council
Established by the European Commission

Muzeul
Ororilor
Comunismului
în România

ANCA ȘINCAN   JAMES KAPALÓ
EDITORI

**RELIGIA
CLANDESTINĂ
ÎN DOCUMENTELE
POLIȚIEI SECRETE
O ISTORIE ÎN IMAGINI**

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Referent științific: Cristian Vasile, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“, București

Redactor: Luminița Drăgan

Coperta: Ioana Nedelcu

Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

Corectori: Alina Dincă, Cristina Jelescu

DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Master Print Super Offset

© HUMANITAS, 2024

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Religia clandestină în documentele poliției secrete: o istorie în imagini /

ed.: Anca Șincan, James Kapaló. – București: Humanitas, 2024

ISBN 978-973-50-8478-3

I. Șincan, Anca (ed.)

II. Kapaló, James (ed.)

2

322

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723 684 194

CUPRINS

<i>Despre autori</i>	9
<i>Mulțumiri</i>	11
<i>Lista abrevierilor</i>	13
<i>Introducere. Ascunse în arhive</i> (Anca Șincan, James Kapaló)	15
I. RELIGIA CLANDESTINĂ: LIMITELE UNUI CONCEPT	
(Anca Șincan, James Kapaló)	29
1. Distrugerea bisericii vechi calendariste din Cucova (Iuliana Cindrea-Nagy)	32
2. Spații subterane ale arhangheliștilor (Dumitru Lisnic, James Kapaló)	37
3. Petiția evreilor din Bîrzula, 1923 (Dumitru Lisnic)	42
4. Scrisoare trimisă regelui Carol II de călugărul vechi calendarist Eustațiu Andreescu (Iuliana Cindrea-Nagy)	44
5. Scrisori prin care se renunță la apartenența la Biserica Ortodoxă Română (Anca Șincan)	51
6. Invitație pentru participarea la slujbele de Paște la Sala Misiunii Mildmay în Chișinău, 1931 (Iemima Ploscariu)	54
7. Materiale interzise (Ágnes Hesz)	56
8. Biserica de acasă – servicii religioase greco-catolice în anii 1970 (Anca Șincan)	62
II. CARISMĂ, VIZIUNI, MARTIRIU: PERSONALITĂȚI	
ALE CLANDESTINITĂȚII RELIGIOASE (Anca Șincan, James Kapaló)	67
1. „Și Arhanghelul Mihail semăna leit cu mine“ (James Kapaló)	69
2. Petrache Lupu și Minunea de la Maglavit (Roland Clark)	72
3. Apariția unui sfânt (James Kapaló)	75
4. Viziunile de la Vladimirești: un profil charismatic feminin (Ionuț Biliuță)	77
5. Fotografie confiscată de la un călugăr vechi calendarist (Iuliana Cindrea-Nagy)	83
6. Fotografie a călugărului vechi calendarist Glicherie Tănase (Iuliana Cindrea-Nagy)	86
7. În chilia Părintelui Nil (Ionuț Biliuță)	89
8. Imagini ale Episcopilor Greco-Catolici martiri (Anca Șincan)	94
9. Cărți poștale Amnesty International trimise episcopului Ioan Dragomir în închisoare (Anca Șincan)	97

III. ASCENSIUNEA FEMEILOR ÎN CLANDESTINITATE ȘI RELIGIA „DE ACASĂ” (Anca Șincan, James Kapaló)	101
1. Maria Sârbu și surorile ei în credință (James Kapaló)	104
2. Maica Veronica și Mănăstirea Vladimirești (Roland Clark)	107
3. Fotografii ale unor femei arhangheliste (Dumitru Lisnic)	110
4. Carte poștală trimisă în detenție călugăriței vechi calendariste Olimpiada Petreanu (Iuliana Cindrea-Nagy)	113
5. Fotografie confiscată reprezentând călugărițe vechi calendariste (Iuliana Cindrea-Nagy)	117
6. „Fiți lăstar de preoți cu sufletele voastre în luptă” (Anca Șincan)	120
IV. LITERATURĂ RELIGIOASĂ ȘI SAMIZDAT ÎN CLANDESTINITATE (Anca Șincan, James Kapaló)	123
1. Confiscarea unor materiale religioase strecurate în România (Iuliana Cindrea-Nagy)	125
2. Fotografii de tip vedere din Transnistria (James Kapaló)	128
3. Revista confiscată a comunității Creștini după Evanghelie (Iemima Ploscariu)	131
4. Carte de cântări confiscată aparținând comunității tudoriste (Iuliana Cindrea-Nagy)	133
5. Fotografii incriminatorii cu o mașină de scris (Anca Șincan)	136
6. Poezia religioasă și aforismele „misticilor” în dosarele Securității (Ionuț Biliuță)	139
7. Novena pentru libertatea Bisericii Greco-Catolice din România (Anca Șincan)	144
V. POLIȚIA SECRETĂ: METODE DE INVESTIGAȚIE A CLANDESTINITĂȚII RELIGIOASE (Anca Șincan, James Kapaló)	149
1. Operațiunea „Apelul”. Metode de investigare ale poliției secrete (Anca Șincan)	151
2. Istoria în imagini a unui cor calvin maghiar (Ágnes Hesz)	156
3. Portrete profanate ale liderilor sovietici (Dumitru Lisnic)	160
4. Schemă de rețea a martorilor lui Iehova (Ágnes Hesz)	162
5. Finanțarea clandestinității religioase (Anca Șincan)	165
6. Ascunsă-n casă – mănăstiri în schițele Securității (Anca Șincan)	168
7. Dosarul parohiilor din Lipetkoe și Neudorf, 1926 (Dumitru Lisnic)	171
8. Fotografii confiscate de la un soldat adventist de ziua a șaptea din Iași (Iemima Ploscariu)	177
9. Aparat de fotografiat confiscat (James Kapaló)	180
10. Fotografii de familie confiscate (Dumitru Lisnic)	183
11. Despre Mișcarea Legionară: misticism, masacru, trădare (1964) (Roland Clark)	187
12. „Cu ce aveam pe mine” – liste cu obiecte confiscate (Anca Șincan)	192

VI. IMAGINÂND CLANDESTINITATEA PRIN FOTOGRAFIE	
(Anca Șincan, James Kapaló)	195
1. Fotografii din arest ale unor membri ai comunității vechi calendariste (Iuliana Cindrea-Nagy)	198
2. În drum spre biserică: supravegherea credincioșilor greco-catolici (Anca Șincan)	204
3. Până la moarte și dincolo de ea: flajul episcopului Ioan Dragomir (Anca Șincan)	208
4. Reconstituirea: operațiunea Securității în Mănăstirea Adormirea Maicii Domnului București (Anca Șincan)	212
5. Înscenarea unui ritual arhanghelist (James Kapaló)	216
VII. TRECUTUL CONFISCAT (Anca Șincan, James Kapaló)	219
1. Fotografie confiscată aparținând comunității adventiste - mișcarea reformată (Tatiana Vagramenko)	221
2. Fotografii ale părinților spirituali din Odaia în arest, Moldova (Dumitru Lisnic)	224
3. Carnețel de cântări confiscat aparținând unui credincios tudorist (Iuliana Cindrea-Nagy)	229
4. Din chilia Părintelui Nil: printre caiete și terfeloage (Ionuț Biliuță)	233
5. Sigiliul furat (Ágnes Hesz)	237
6. Metanierul Episcopului Oța (Anca Șincan)	240
7. De ce facem expoziții? (Gabriela Nicolescu)	244
<i>Note</i>	249

DESPRE AUTORI

DR. IONUȚ BILIUȚĂ este doctor în istorie la Universitatea Central Europeană, cu o teză legată de relația dintre Biserica Ortodoxă Română și Mișcarea Legionară, și doctor în teologie, tema dizertației sale doctorale fiind receptările conceptului de „autocefalie” în canonul teologic ortodox în România, Serbia și Grecia. În prezent este cercetător științific la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” din cadrul Academiei Române.

DR. IULIANA CINDREA-NAGY a fost doctorandă în cadrul proiectului ERC, *Hidden Galleries*, cu lucrarea „Hidden Galleries, Silenced Communities: Homegrown Religious Communities and the Secret Police in 20th Century Romania”. Este specializată în istoria minorităților religioase din România și politica memoriei. În prezent este cercetător asociat al Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca în cadrul proiectului „O etnografie a *statului dual*: Starea de asediu și ascensiunea autoritarismului în România (1933–1944)“.

DR. ROLAND CLARK este profesor de istorie europeană modernă la Universitatea din Liverpool, Marea Britanie, și specialist în istoria mișcărilor fasciste, antisemitism, religie, teologie și Holocaust în estul și centrul Europei. A scris *Holy Legionary Youth: Fascist Activism in Interwar Romania* (2015), *Sectarianism and Renewal in 1920s Romania: The Limits of Orthodoxy and Nation-Building* (2021), și a editat volumul *European Fascist Movements: A Sourcebook* (2022). Este gazda podcast-ului *New Books Network* și publică în *Fair Observer*, *Open Democracy* și *Rant Media*.

DR. ÁGNES HESZ este profesor asociat al Departamentului de Etnologie Europeană – Antropologie Culturală al Universității din Pecs. A lucrat ca cercetător postdoctoral în proiectul ERC *Hidden Galleries*, în 2018. Este autoarea cărții *Élők, holtak és adósságok: A halottak szerepe egy erdélyi faluközösségben (Vii, Morți și Datorii: Rolul morților într-o comunitate sătească transilvăneană)*, Budapesta, Balassi, 2012.

DR. JAMES KAPALÓ este profesor universitar în cadrul Departamentului de Studiul Religiei al University College Cork. Este istoric și etnograf al religiei, cu cercetări extinse de arhivă și etnografice în Republica Moldova, România, Ungaria și Ucraina. Este interesat de studiul minorităților etnice și religioase, studii de gen, religie populară și aspectele vizuale și materiale ale culturilor religioase. Între 2016 și 2021 a fost directorul proiectului *Hidden Galleries* (nr. 677355), finanțat de Consiliul European al Cercetării. Este autorul mai multor cărți despre religie în centrul și estul Europei, precum: *Inochentism and Orthodox Christianity: Religious Dissent in the Russian and Romanian Borderlands* (Routledge, 2018), *Hidden Galleries: Material Religion in the Secret Police Archives in Central and Eastern Europe* (cu Tatiana Vagramenko, LitVerlag, 2021) și

The Secret Police and the Religious Underground in Communist and Post-Communist Eastern Europe (cu Kinga Povedák, Routledge, 2022). Din 2022 este președintele Societății de Studii Românești.

DR. DUMITRU LISNIC este specialist în istoria Uniunii Sovietice și a Estului Europei. Are un doctorat în istorie de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România (2018) și un doctorat în studii religioase de la University College Cork, Irlanda – parte a muncii sale de cercetare în cadrul proiectului ERC *Hidden Galleries*. În prezent este lector asociat al Universității „Alecu Russo din Bălți”, Republica Moldova, și își pregătește pentru publicare teza doctorală despre activitatea Comisiei de Lichidare a NKVD-ului în Regiunea Autonomă Moldovenească din Ucraina sovietică.

DR. GABRIELA NICOLESCU este antropolog, curator și scriitor. Este interesată de culturile vizuale și materiale. Are un doctorat în antropologie la Universitatea Goldsmith, Marea Britanie, și a fost membru în proiectul ERC *Hidden Galleries*. Este autoarea cărții *The Porous Museum: The Politics of Art, Rupture and Recycling in Modern Romania*, (Bloomsbury, 2023).

DR. IEMIMA PLOSCARIU a terminat doctoratul la Universitatea Dublin City, cu o teză intitulată „A Dappled People: Jewish, Roma, and Romanian Evangelicals Challenging Nationalism in Interwar Romania”, aflată în curs de revizuire pentru publicare. În prezent, stabilită în Barcelona, Spania, este editor-manager la Directory of Open Access Journals și asistent editorial la Journal of Romanian Studies. Printre publicațiile sale anterioare se numără cercetări privind minoritățile etnice și religioase, naționalismul, muzica, Holocaustul, memoria și genul în Europa de Est.

DR. ANCA ȘINCAN este cercetător științific în cadrul Institutului „Gheorghe Șincai” al Academiei Române și cercetător asociat în proiectul european *Negotiating Sovereignty* (ERC no. 101044165) al Centrului de Cercetare în Științe Umaniste din Budapesta. Istoric și specialist în științe religioase, face cercetare de arhive și etnografică în comunitățile religioase minoritare din România. Este interesată de relația dintre stat și cultele religioase în regimul comunist, făcând parte din colectivul de experți care a realizat capitolul despre cultele religioase în România comunistă în Raportul final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România. În perioada 2017–2022 a fost cercetător în cadrul proiectului *Hidden Galleries* pentru cercetarea minorităților religioase clandestine în România comunistă. Între publicațiile sale amintim numărul editat împreună cu Ionuț Biliuță în *Review for Ecumenical Studies*, 2/2022, „Orthodoxy and Heterodoxy: The Religious Underground in the Twentieth Century East-Central Europe”.

DR. TATIANA VAGRAMENKO este cercetător în cadrul Institutului Future Humanities și Departamentului de Studiul Religiei de la University College Cork, Irlanda, și director al proiectului SFI-IRC Pathway *History Declassified: The KGB and the Religious Underground in Soviet Ukraine* (2022–2026) (*Istoria declassificată: KGB și religia clandestină din Ucraina sovietică*). Cercetarea sa este specializată în istoria și memoria represiunii și supravegherii politice de către stat în Ucraina sovietică.

MULȚUMIRI

Ne face plăcere să ne amintim de toți oamenii, comunitățile și instituțiile care au jucat un rol esențial în realizarea acestei cărți și în ducerea la bun sfârșit a proiectului din care acest volum face parte. Cartea și cercetarea întreprinsă pentru realizarea ei constituie unul din principalele rezultate ale proiectului *Creative Agency and Religious Minorities: „Hidden Galleries“ in the Secret Police Archives in Central and Eastern Europe*, finanțat de Consiliul European al Cercetării. Cartea include materiale dezvoltate din arhiva digitală a proiectului (<http://hiddengalleries.eu/digitalarchive/>) și din publicația în limba engleză *Hidden Galleries: Material Religion in the Secret Police Archives in Central and Eastern Europe* (Lit Verlag, 2020), editată de James Kapaló și Tatiana Vagramenko. Materialele au fost îmbogățite substanțial prin colaborările și schimburile de idei care s-au ivit în urma expozițiilor publice pe care echipa proiectului le-a organizat cu instituțiile partenere din România.

În primul rând, recunoștința noastră se îndreaptă către Alexandru Groza și echipa de la *Muzeul Ororilor Comunismului în România* (MOCR) pentru susținerea proiectului în spațiul românesc și nu numai, această colaborare aducând rezultatele proiectului în fața unui public angajat și oferindu-ne oportunități și direcții noi pentru munca noastră.

Materialele ucrainene din acest volum vin din proiectul *Religious Minorities in Ukraine from the Soviet Underground to the Euromaidan: Pathways to Religious Freedom and Pluralism in Enlarging Europe*, finanțat de Centrul de Cercetare din Irlanda. Mulțumim și colegilor de la COST (Cooperarea Europeană în Știință și Tehnologie) și COST Action *New Exploratory Phase in Research on East European Cultures of Dissent* (CA 16213) pentru susținerea cercetării pentru acest volum.

Acest proiect nu s-ar fi realizat fără colaborarea strânsă cu instituții de arhivă din România și Republica Moldova. Suntem datori să mulțumim colegilor de la Arhiva Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității (ACNSAS). Sprijinul acordat de președinții Colegiului CNSAS, Dragoș Petrescu și Constantin Buchet, și de directorul Direcției de cercetare a aceleiași instituții, Silviu Moldovan, a fost inestimabil pentru realizarea cercetării noastre și publicarea acestui volum. Acest volum include materiale din Arhivele Naționale ale Republicii Moldova, Arhivele Naționale din România, Arhiva Statului– Filiala Serviciilor de Securitate din Ucraina. Mulțumim personalului acestor instituții pentru sfaturile colegiale și ajutor. Mulțumiri speciale pentru ajutorul semnificativ acordat de Igor Cașu pentru a accesa materialele de arhivă din Moldova, pentru sfaturile și ideile valoroase care au asistat acest proiect în faza sa inițială.

Îi suntem recunoscători Gabrielei Nicolescu, a cărei muncă curatorială în cadrul proiectului a ajutat la structurarea acestei cărți și a materialelor prezente în ea. Gândirea expozițiilor și explicarea materialelor pentru publicul larg sunt elementele care au stat la baza volumului. Prin programul de expoziții care s-au succedat începând cu 2019, la Muzeul de Artă din Cluj, în 2020, la Vera și Donald Blinken Open Society

Archives, Budapesta, în 2020–2021 la Biblioteca Boole a Universității din Cork, în 2023 la Biblioteca Națională a României, în București, la Palatul Cultural din Blaj și la Memorialul Revoluției din Timișoara, am avut posibilitatea să muncim alături de curatori și directori de galerii locale și muzee pentru a realiza itinerariile muncii noastre. Fără a impune vreo ordine între aceștia, am dori să le mulțumim lui Lucian Nastasă-Kovács, Alexandrei Sirbu, Katalin Székely, István Rév, Gino Rado, Ruxandra Canache, Irina Hasnaș Hubbard, părinților Antoniu Rus și Florin Gheorghiu.

Iulianei Cindrea-Nagy și lui Ionuț Biliuță le mulțumim pentru răbdarea cu care au parcurs multitudinea de versiuni ale acestei cărți. Numeroși specialiști ne-au inspirat și ne-au ajutat cu sfaturi și comentarii de-a lungul desfășurării proiectului și pregătirii volumului. Îi menționăm aici, în special, pe Lavinia Stan, care a fost expertul extern pentru îndeplinirea condițiilor etice în cadrul proiectului, Cristina Vățulescu, a cărei cercetare despre estetica poliției secrete ne-a servit ca inspirație proiectului, Dorin Lozovanu, Dorin Dobrințu, Cristian Vasile, Éva Petrás, Szilvia Köbel, Aleksandra Djurić-Milovanović, care au contribuit în multe feluri la reușita proiectului.

Nu în ultimul rând, munca noastră s-a sprijinit pe generozitatea și deschiderea comunităților religioase din România, ale căror imagini și obiecte apar aici, și care s-au întâlnit cu noi, ne-au răspuns la întrebări, ne-au oferit explicații și sugestii. În ordine aleatorie, mulțumirile noastre se îndreaptă către comunitatea monastică de la Mănăstirea Adormirea Maicii Domnului a Bisericii Ortodoxe Române de Stil Vechi din București, Mănăstirea Acoperământul Maicii Domnului a Bisericii Ortodoxe Române de Stil Vechi din Șelimbăr, Mănăstirea Ortodoxă de Stil Vechi Buna Vestire, Valea Roșie, familia Mihai și Ana Rus și credincioșii greco-catolici din satul Băița, județul Mureș, România; comunitatea tudoristă; corul Bisericii Reformate din Ocna Sibiului și comunitatea adventistă din Cernăuți, Ucraina, membrii paginii de FB Imagini de arhivă ale Bisericii Ortodoxe de Stil Vechi.

LISTA ABREVIERILOR

Surse

- ACNSAS – Arhivele Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității
I - Fond Informativ
D - Fond Documentar
P - Fond Penal
- ANIC – Arhivele Naționale Istorice Centrale
- ANRM – Arhiva Națională a Republicii Moldova
- ANRM-TMC_{3A} – Arhiva Națională a Republicii Moldova, Tribunalul Militar al Corpului 3 Armată
- ASISRM-KGB – Arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova
- AVNR – Archivio Vaticano, Nunziatura, Romania
- SBU – Archive of the SBU, Chernivtsi Oblast (Sektor arkhivnoho zabezpechennia USBU v Chernivets'kii oblasti–SAZ USBU Chernivetska obl.)
- TsDAVOV – Центральні Державні Архів Вищих Орханів Влади та Управління Українці
Arhiva fotografică privată a familiei Mihai și Ana Rus din satul Băița, județul Mureș

INTRODUCERE

Ascunse în arhive

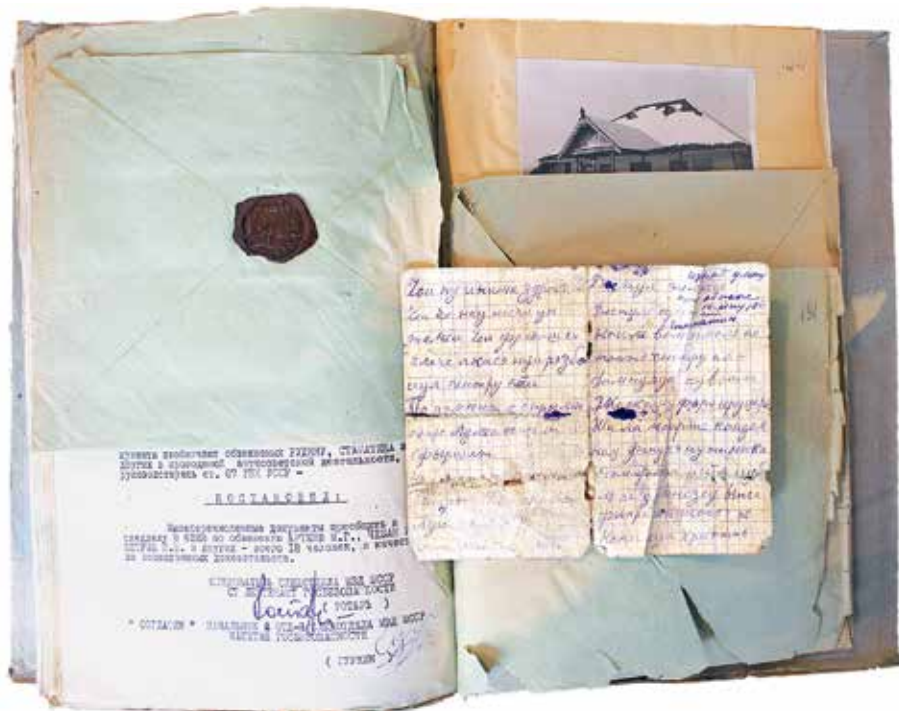
ANCA ȘINCAN, JAMES KAPALÓ

„Și chiar dacă mergem noi în arhivele astea [ACNSAS] și vedem dosarele, tot ne-ar trebui un manual pentru ca să le citim, sau pe cineva care să ni le traducă. Cum să știm noi ce-i de la Securitate și ce este de-al nostru?” Tânărul călugăr ortodox de stil vechi cu care vorbeam ne spunea asta frustrat de paradoxul pe care comunitatea sa îl trăiește. Trecutul lor, existența Bisericii Ortodoxe de Stil Vechi, desfășurată în ilegalitate de la mijlocul anilor '20, fusese colectată și documentată aproape în exclusivitate de instituția desemnată a coordona și superviza distrugerea acestei biserici. Colecțiile de obiecte fotografiate și atașate la dosar, corespondența ierarhilor și preoților cu credincioșii, scrierile teologice, imaginile surprinse de obiectivul nemilos al camerei folosite în filajul Securității, totul este cuprins între acele pagini pregătind o anti-istorie a comunității, biografii ostile¹ membrilor acesteia. Cum să le cauți, cum să le interpretezi odată găsite, cum să le primești înapoi? „Ne-ar trebui un manual“, a continuat obidit monahul. Ortodocșii de stil vechi nu sunt singurii care caută chei interpretative pentru un trecut ascuns, pentru descifrarea unor documente de arhive destinate să îi distrugă; comunitățile religioase ale clandestinității din perioada comunistă exprimă dorințe și frustrări similare.

Această carte nu este manualul cerut de monah. Este o incursiune în arhivele poliției secrete pentru a arăta multitudinea de înfățișări pe care le-au avut comunitățile religioase clandestine și membrii acestora în documentele rezultate din supravegherea statului. Dacă, în general, cărțile care au tratat istoria represiunii religioase în regimul comunist folosesc o narațiune care ajută cititorul să călătorească de la un punct la altul, această carte folosește o altă abordare. Produs al unui proiect de cercetare interdisciplinar care avea în centru ideea materialității și dimensiunii vizuale a religiei așa cum era păstrată în arhivele poliției secrete, cartea poartă cititorul într-o călătorie printre urmele materiale ascunse în dosare. Aceste urme, colectate sau create de către ofițeri și agenți ai poliției secrete, reprezintă un aspect foarte puțin cunoscut al contestatei istorii și memorii a represiunii politice împotriva religiei, în România și Moldova secolului XX.

Imaginile și obiectele spun altfel de istorii, oferă posibilități de interpretare diferite față de des consultatele texte ale arhivelor și servesc, în același timp, ca mijloace de comunicare a cunoașterii, care nu este întotdeauna ușor de oferit doar prin intermediul textelor.² Imaginile și obiectele pe care le prezentăm cititorului aduc în fața acestuia „realități scufundate,³ neglijate și trecute cu vederea, experiențe ale trecutului. Ele sunt preluate, în special, din arhivele instituțiilor de represiune românești și sovietice ale secolului trecut, care au colecționat aceste imagini și obiecte pentru a le folosi în lupta cu indezirabilul religios. Această colecție s-a dezvoltat în proiectul *Creative Agency and Religious Minorities: „Hidden Galleries“ in the Secret Police Archives in Central and Eastern Europe*, finanțat de Consiliul European al Cercetării. Acest proiect își propunea să descopere obiecte de două ori ascunse, odată de comunitatea forțată să intre în clandestinitate, care le-a produs, și ulterior de către poliția secretă care le-a rechiziționat și le-a clasificat în dosare.

Poliția secretă, sub diferitele sale aspecte și tipologii, fie ca Siguranța interbelicului și a celui de-al Doilea Război Mondial, Securitatea perioadei comuniste sau KGB-ul sovietic, dar și jandarmeria și poliția au colectat materiale ca parte a operațiunilor de investigare și a campaniilor de represiune. Dosarele pe care le-au compilat includ deseori jurnale confiscate, fotografii, cărți poștale, icoane și alte lucruri ce aparțin vieții religioase, precum sunt acestea pe care le putem observa în imaginea alăturată, care face parte dintr-un dosar alcătuit de Tribunalul Militar, în 1938, despre un grup de inochentiști din Basarabia.⁴

Acestea nu sunt accesorii ne semnificative ale dosarului, ci devin părți integrante ale mijloacelor prin care statul încerca să modifice realitatea. În perioada comunistă, KGB-ul și agenția de securitate a statului român (Securitatea), pe care o instruește, se angajează într-un proces complex și avansat tehnologic de a colecta informații și dovezi. Deja de la începutul anilor 1950, alături de texte și imagini religioase confiscate, agenții poliției secrete produc fotografii de filaj și de la locul faptei, filmări și monitorizează telefoanele. Acestea erau ulterior folosite în operațiuni împotriva grupurilor religioase pentru a construi dosare cu dovezi ale activității lor ilegale, cum este și acesta din Moldova anilor 1950, unde texte și obiecte confiscate sunt alăturate fotografiilor și imaginilor de film despre comunitatea religioasă în spațiile subterane ale acesteia.

În acest mod, poliția secretă folosește ceea ce a găsit în case și în spațiile sacre ale grupurilor religioase ca dovezi ale acțiunilor subversive ale acestora, evidențe ale unor potențiale conspirații împotriva statului, sau ale unor activități economice ilegale. În contextul arhivelor, acestea au însă un dublu sens; ele reprezintă o realitate exprimată în lucruri tangibile și în spații create de membrii comunităților religioase, construite, fotografiate, locuite,enerate și prețuite, și, în același timp, construiesc religia sub o înfățișare distinctă, generând din aceste lucruri o realitate alternativă, făcută să justifice eliminarea acestor grupuri etichetate ca periculoase. Astfel, alături de numeroasele exemple de materiale confiscate găsite în arhive, poliția secretă a produs reprezentarea-i proprie asupra grupurilor religioase pe care le supraveghea și controla. Această carte cataloghează ambele materialități, și cea a comunităților religioase, și cea a organelor represive ale statului, arătând modul în care acestea din urmă au capturat și „înțeles“ aceste comunități, și, ulterior, prin producția de dosare de arhivă, prin imagini, grafice, scheme și texte au încercat să le înțeleagă, să le controleze și să le elimine. Această schemă a sprijinului de la Vatican pentru Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică, aflată în dosarul⁵ problemei catolice din România, exprimă elocvent modul în care informația era concentrată grafic pentru a fi mai ușor percepută complexitatea informațiilor din dosar.

Prin această abordare materială și vizuală încercăm să răspundem la unele provocări de interpretare a cercetării în arhivele poliției secrete. Încercările de a găsi dreptatea și adevărul în aceste arhive s-au dovedit foarte controversate, exacerbând probleme etice și epistemologice legate de folosirea materialelor create de poliția secretă în cercetarea istorică.⁶ Aceste arhive au devenit locuri ale memoriei contestate, unde *adevărurile* concurează unele cu altele în căutarea dreptății. Istorii complexe sunt reduse la modeste narațiuni ale dualităților simpliste de tipul victimă și agresor.